

SUMAR

ANALIZA CADRULUI DE POLITICI ÎN ABORDAREA FENOMENULUI BULLYING ÎN ȘCOLI

Violența în școli, în toate formele sale, reprezintă o încălcare a drepturilor copilului la educație, sănătate și stare de bine. Nu poate fi asigurată o educație de calitate și echitabilă, dacă adolescenții se confruntă cu violența în mediul școlar. Violența în școli se poate manifesta sub forma de acțiuni sporadice sau de intimidări regulate, tratament degradant și hărțuire.

Potrivit studiului „[Bullying-ul în rândul adolescenților din Republica Moldova](#)”, realizat de UNICEF Moldova în 2019, 86,8% din numărul total de elevi ai claselor VI-XII sunt afectați de bullying. Raportul a scos în evidență faptul că adolescenții, implicați în situații de bullying în calitate de agresori, victime sau martori, sunt mai predispuși spre absenteism, abandon școlar și au rezultate academice joase. Agresorii sau victimele bullying-ului sunt mai predispuși să se confrunte cu simptome de depresie și anxietate, au un nivel redus de respect pentru propria persoană, se simt singuratici și, în unele cazuri, își pierd interesul pentru orice activitate.

Conform acestui studiu, Republica Moldova a creat un sistem de servicii de prevenire și combatere a violenței, care necesită în prezent ajustări în baza noilor realități sociale.

În prezent, nici în școli și nici în instituțiile care prestează servicii victimelor, agresorilor și familiilor acestora, nu există un sistem de înregistrare și documentare a situațiilor de bullying. Un număr considerabil de instituții de învățământ nu sunt pregătite să prevină sau să lupte împotriva bullying-ului. Marea majoritate a coordonatorilor VNET (violență, neglijare, exploatare și trafic de copii) au declarat că nu dispun de un protocol clar cu privire la măsurile ce trebuie întreprinse în caz de bullying, nici de resurse umane și metodologice, pentru a preveni acest fenomen, în special în cazul bullying-ului realizat în mediul online.

Conștientizând provocările existente, **Terre des hommes Moldova** implementează, cu suportul UNICEF Moldova, proiectul *Eforturi comune pentru a combate bullying-ul în Moldova*. Proiectul în cauză se bazează pe recomandările Studiului „Bullying-ul în rândul adolescenților din Republica Moldova”, realizat de UNICEF în 2019 și pe „Foaia de parcurs pentru accelerarea stopării violenței împotriva copiilor în Republica Moldova 2019-2025” și își propune să contribuie la prevenirea și combaterea bullying-ului în școlile din Republica Moldova. Pentru a-și atinge obiectivele, proiectul și-a propus o combinație de activități cu privire la analiza politicilor, consolidarea capacităților specialiștilor, capacitatea și sensibilizarea tinerilor cu privire la prevenirea și intervențiile în caz de bullying. Combinate, aceste eforturi au menirea de a preveni violența față de copii, a îmbunătăți normele sociale și a genera un model bazat pe dovezi, fiind eficiente în eforturile de prevenire primară a bullying-ului în Moldova.

În acest context, Tdh Moldova și-a propus efectuarea analizei situaționale a politicilor, practicilor curente și a instrumentelor existente în domeniul prevenirii, identificării și intervenției în caz de violență, cu un accent special pe bullying și a serviciilor, obstacolelor existente, precum și a recomandărilor de politici în scopul depășirii acestor obstacole. În vederea realizării acestor obiective s-a procedat la:

- ✓ Efectuarea unui studiu documentar, a analizei cadrului normativ privind prevenirea, identificarea și intervenția în caz de violență, cu un accent special pe bullying.
- ✓ Elaborarea unui raport amplu privind politicile, practicile și instrumentele curente de prevenire, identificare și intervenție în caz de violență, cu un accent special pe bullying, precum și serviciile, obstacolele și provocările existente.

- ✓ Obținerea informației descriptive și analitice privitor la gradul de atingere a obiectivelor proiectului în raport cu rezultatele obținute.
- ✓ Determinarea eficacității, impactului, relevanței și durabilității activităților planificate.
- ✓ Prezentarea constatărilor evaluării, concluziilor principale, recomandărilor și lecțiilor învățate, pentru continuarea unei dezvoltări durabile a politicilor pe segmentul ce ține de bullying.

În cadrul analizei s-a utilizat o abordare mixtă, folosindu-se metode de colectare a datelor atât cantitative, cât și calitative. Această metodă a fost selectată cu scopul de a pune accentul pe punctele forte ale ambelor metode și pentru a colecta date cât mai complexe, corecte și reprezentative.

Structura lucrării constă din șase capitole, după cum urmează:

Capitolul I. Definirea bullying-ului, constituit din 2 subcapitole: *Abordări internaționale /experți, instituții de cercetare, de apărare a drepturilor copiilor și Abordări în cadrul normativ național al Republicii Moldova*. Acest capitol a scos în evidență faptul că se impune necesitatea formulării unei noțiuni unice a *bullying-ului*, cu descrierea formelor acesteia, care va fi utilizată în limitele analizei date și ar putea fi luată în calcul pentru modificarea cadrului normativ, prin introducerea noțiunii de *bullying* și utilizarea ei de comunitatea profesioniștilor din domeniu. La fel, ca urmare a descrierilor noțiunii de *bullying* și a formelor acesteia de către experții din domeniu, se impune necesitatea revederii descrierii formelor de bullying din *Ghidul profesorului la disciplina Dezvoltare personală*.

Capitolul II. Cadrul normativ privind prevenirea violenței în mediul școlar, cu un accent special pe bullying. Acest capitol este orientat spre analiza situațională a politicilor, practicilor curente și a instrumentelor existente în domeniul prevenirii, identificării și intervenției în caz de violență, cu un accent special pe bullying. Se iau în discuție obstacolele și recomandările de politici, în vederea depășirii dificultăților și în scopul stopării cât mai rapide a violenței împotriva copiilor în Republica Moldova, cu accent pe mediul școlar. În concluzie la acest subcapitol subliniem că într-adevăr există un set întreg de acte normative ce reglementează situațiile în care specialiștii trebuie să se implice pentru prevenirea și gestionarea problemelor legate de violența în școală. De aceeași părere sunt și majoritatea specialiștilor din organele locale de specialitate în domeniul învățământului, managerii instituțiilor de învățământ din cele 30 de unități administrativ-teritoriale în care activează Tdh, menționându-se că acte legislative sunt suficiente și că emiterea actelor legislative nu va soluționa existența situațiilor de bullying din școală. „MECC a elaborat o serie de acte legislative foarte multe și bune. Rămâne a le respecta și a le implementa”.

În Capitolul III se vorbește despre instrumentele de implementare a cadrului normativ în domeniul prevenirii violenței în școli, cu accent pe bullying, din perspectiva necesității de aplicare a anumitor intervenții sau sinergii, pentru ca fiecărui copil să i se asigure un mediu școlar sigur. Ca mențiune de bază poate fi considerată afirmarea specialiștilor organelor locale de specialitate în domeniul învățământului, a managerilor de la instituțiile de învățământ, care au ținut să atragă atenția la faptul că bullying-ul privește și alți actori comunitari, nu doar pe cei de la nivelul școlii: „Este greu de aplicat în practică aceste măsuri, se cere o abordare complexă prin comisia multidisciplinară, ca să fie implicați toți actanții educaționali, astfel incluzând și comunitatea”. Din aceste considerente, în primul rând se sugerează ca „să fie specificate clar drepturile și obligațiunile fiecărui actor implicat în soluționarea cazurilor de bullying”, venindu-se cu recomandări ce ar consolida eforturile tuturor în acest sens.

În Capitolul IV sunt menționați actorii din domeniu cu competențe de intervenire în cazuri de violență, cu accent special pe bullying, subliniindu-se atribuțiile directe sau indirecte în acest proces, actori care sunt primordiali pentru a fi luați în calcul atunci când se discută subiectul în cauză. În acest

capitol se remarcă că este necesară o intervenție complexă, sistematică și strategică, la nivelul fiecărei instituții de învățământ, pentru că bullying-ul este un fenomen de grup și cere acțiuni, de asemenea, la nivel de individ (victimă, agresor), de grup (martori), de implicare a adulților (părinți, diriginți, cadre didactice, specialiști). Astfel, intervenția urmează să cuprindă câteva direcții: declararea de zero toleranță față de violența școlară, inclusiv, față de bullying, dezvoltarea Politicii de Protecție a Copilului și a unor practici instituționale de prevenire și combatere a abuzului.

Capitolul V este consacrat formării profesionale continue a actorilor cu atribuții în domeniul sistemului de învățământ. Acest capitol pune accentul pe faptul că atitudinea unui specialist cu atribuții în domeniul vizat constituie unul dintre momentele cheie în prevenirea bullying-ului, în protecția și asistența celor care au avut de suferit în urma acestui comportament. În acest material se analizează cadrul normativ care obligă autoritățile și instituțiile publice să realizeze formarea continuă și să pregătească actorii vizați, pregătirea interdisciplinară și interinstituțională pe acest domeniu fiind primordială.

Capitolul Concluzii și Recomandări accentuează faptul că și cadrul normativ existent este destul de fragmentat, deasemenea este menționată existența unui set destul de impunător de acte normative care prevăd acțiuni de prevenire și combatere a violenței în instituțiile de învățământ, însă în nici unul din ele nu se explică noțiunea de *bullying* și formele acestuia. Deși cei mai mulți tind să susțină că bullying-ul este o formă de violență, care nu presupune existența unui conflict bazat pe o problemă reală, ci pe dorința unor persoane de a-și câștiga puterea și autoritatea, punându-i pe alții într-o lumină proastă, se impune necesitatea diferențierii acestor două abordări, deoarece pe acest fundal actorii comunitari nu reacționează în cazul bullying-ului, de multe ori considerându-l ca ceva normal, ca pe o glumă.

Fiecare actor în parte, implicat în analiză, are înțelegerea sa a fenomenului de bullying, implicând anumiți actori în prevenirea și combaterea acestuia în școală. Cu toate acestea, e de menționat că nici pe departe nu sunt implicați toți actorii care ar putea să contribuie la acest proces; de ex., managerul unei instituții de învățământ a menționat că problema bullying-ului e „legată” de copiii de etnie romă, iar mediatorul comunitar nu este privit ca un partener în acest proces. Mai mult ca atât, nimeni din respondenți nu a menționat că îl cunoaște pe acest actor. La fel, nu a fost luat în calcul rolul mass-media, al ONG-urilor, al Consiliilor locale și raionale pentru protecția drepturilor copilului, al Oficiilor teritoriale ale Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat, al Avocatul poporului pentru drepturile copilului și al MSMPS. Un argument în plus al neimplicării actorilor a fost mențiunea managerilor instituțiilor de învățământ că și cadrele didactice sunt suprasolicitate.

Este de menționat că din lista destul de impunătoare a actorilor ce urmează să fie implicați, managerii instituțiilor de învățământ au reiterat aproape în unanimitate că cel mai acut se simte lipsa psihologului școlar sau a serviciilor unui astfel de specialist.

Există o confuzie și neclaritate în ceea ce privește actorii obligați prin lege de a se implica în procesul de prevenire și combatere a bullying-ului, precum și necunoașterea drepturilor și obligațiilor fiecărui actor implicat în soluționarea cazurilor de bullying, devenind imperioasă necesitatea diseminării informației despre aceștia.

Analiza scoate în evidență și faptul că 9% dintre elevii respondenți afirmă că nu cunosc cazuri de bullying în instituția lor, ținând cont de faptul că în aceste școli se desfășoară activități anti-bullying, susținute de către Tdh. În acest caz apare întrebarea cu referire la acest subiect în școlile unde nu se desfășoară astfel de activități sau se desfășoară fragmentar.

Analiza conturează imaginea cunoașterii slabe a instrumentelor de implementare a cadrului normativ antivolență/antibullying în școli, cel mai des menționându-se de cei mai mulți dintre

respondenți că se recurge la discuții, adunări de părinți sau teatru social. În acest sens, se cere, pe de o parte, o diversificare a instrumentelor utilizate, după caz, pe de altă parte, o dezvoltare a parteneriatelor și implicarea altor actori comunitari interesați.

Instruirea continuă, necesitatea materialelor informaționale, monitorizarea permanentă a situației este una din necesitățile primordiale menționate de către specialiștii organelor locale de specialitate în domeniul învățământului și de managerii instituțiilor de învățământ.

Setul de recomandări care rezultă din analiza actuală și care sunt sugerate de către actorii respondenți implicați în acest proces este destul de vast și se referă în mare parte la majoritatea actorilor comunitari și la toate aspectele ce țin de prevenirea și combaterea bullying-ului. Cu toate acestea, resursele umane și financiare limitate ne impun să prioritizăm lucrurile în așa fel ca să obținem eficiență și să oferim sustenabilitate sistemului de intervenție.

În acest context, propunem etapizarea implementării recomandărilor sus menționate prin elaborarea instrumentelor necesare, în funcție de importanța acestora.

Astfel se sugerează ca în perioada aa. 2021-2022 să fie elaborate și/sau ajustate următoarele instrumente de către actorii vizați:

Ministerul Educației, Culturii și Cercetării:

1. Revizuirea Ordinului nr. 77 și a Ordinului nr. 1049 din 10.10.2014 privind aprobarea Procedurii de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazuri de abuz, neglijare, exploatare, trafic de copii, cu includerea noțiunii de bullying, a instrumentelor de identificare a bullying-ului, de monitorizare, raportare etc.
2. Completarea Regulamentului-tip și a Reperelor metodologice privind organizarea instituțiilor de învățământ extrașcolar cu prevederi ce țin de prevenirea violenței, inclusiv a bullying-ului.
3. Elaborarea unui Ghid metodologic privind prevenirea bullying-ului pentru instituțiile de învățământ, în comun cu actorii interesați (metodologie de evaluare a situației din instituțiile de învățământ, intervenție/pași concreți în diverse situații de bullying, procedură clară de evidență și intervenție în situație de bullying, harta actorilor interesați etc.).

Organele locale de specialitate în domeniul învățământului

1. Dezvoltarea procedurilor antibullying, clare și explicite, la nivelul fiecărei școli, inclusiv prin introducerea unor astfel de prevederi în Politica de Protecție a Copilului.
2. Raportarea semestrială a cazurilor de bullying și a altor forme de violență.
3. Introducerea pe platformele online a unor spații dedicate informării publicului larg despre fenomenul de bullying, cyberbullying, oferind în același timp sfaturi părinților, dar și copiilor / tinerilor despre cum să reacționeze în astfel de situații.

Managerii instituțiilor de învățământ

1. Completarea Regulamentului intern al instituției de învățământ, precum și a Politicii de protecție a copilului cu informații ce țin de bullying.
2. Elaborarea / revizuirea normelor de conduită în instituție atât pentru elevi, cadre didactice, cât și pentru părinți și plasarea lor în locuri vizibile, cu acces.
3. Completarea Fișelor postului fiecărui angajat cu prevederi ce țin de prevenirea bullying-ului.

Societatea civilă

1. Dezvoltarea unui program-model de lucru cu familiile ai caror elevi sunt victime sau promotori ai bullying-ului etc.
2. Dezvoltarea unui program-model de mentori / peer to peer, astfel încât elevii claselor mai mari să poată fi mentori pentru cei mai mici, ajutându-i să dezvolte abilități comunicative pentru depășirea conflictelor.
3. Oferirea studiilor de caz și bune practici, exemple clare de situații de bullying și consecințe pentru agresor.
4. Elaborarea și oferirea de materiale tematice pentru distribuire, broșuri, planșe, materiale video, jocuri de societate, spoturi publicitare, filmulețe motivaționale care să fie promovate în mass-media și utilizate de către cadrele didactice în activitățile cu elevii.
5. Desfășurarea în comun cu actorii comunitari interesați a campaniilor de informare privind fenomenul de bullying.